

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

СОЛТИК ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 378:37.091.3:796.011.3 (043.5)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Хмельницький – 2019

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
БІДЮК Наталя Михайлівна,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри практики іноземної мови та
методики викладання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
НОСКО Микола Олексійович,
Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Тараса Шевченка, ректор;

доктор наук із фізичного виховання
та спорту, професор
КОСТЮКЕВИЧ Віктор Митрофанович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри теорії і методики спорту;

доктор педагогічних наук, доцент
МЕДИНСЬКИЙ Сергій Володимирович,
Львівський державний університет фізичної
культури імені Івана Боберського,
професор кафедри педагогіки та психології.

Захист відбудеться 15 листопада 2019 року о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.052.05 у Хмельницькому національному університеті, за адресою: зал засідань, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <https://www.khnu.km.ua> та в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, за адресою: вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016.

Автореферат розіслано 12 жовтня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Андрущук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Успішне виконання освітніх завдань: збереження здоров'я учнівської молоді, організація її рухової активності, забезпечення високого рівня розвитку рухових умінь та навичок, підвищення адаптаційних і функційних резервів організму – суттєвою мірою залежить від якості професійної підготовки, рівня професійної майстерності та компетентності вчителів фізичної культури. Водночас в умовах формування Нової української школи осучаснюються професійні функції вчителя фізичної культури, які спрямовані на ухвалення правильних та швидких рішень (в умовах обмеженого часу), усвідомлення високого рівня відповідальності за якість результатів власних дій (в умовах екстремальності та ризиків для здоров'я й життя учнів), регулювання та контролювання рухового режиму та фізичного навантаження, перспективне та поточне планування різних фізкультурних заходів, здійснення компетентного психолого-педагогічного впливу на процес навчання, виховання і соціалізації учнів тощо. Ускладнені умови професійної діяльності вчителя фізичної культури, виконання комплексних освітніх, оздоровчих та виховних завдань інноваційного типу актуалізують потребу у високому рівні самоорганізації професійної діяльності на рефлексивній основі, що зумовлює розвиток власного потенціалу та професійної надійності. Спрямування професійної підготовки учителів фізичної культури на формування високого рівня професійної надійності відкриває нові важливі аспекти щодо покращення особистісних, функційних, діяльнісних характеристик майбутніх фахівців.

Основні вектори реформування вищої педагогічної освіти та напрями удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури визначено відповідно до нормативних документів: Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), проекту Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2019 р.), «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки», «Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.), «Національної доктрини розвитку освіти» (2002 р.), концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012 – 2020 рр.» (2011 р.), «Концепції нової української школи» (2017 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.), «Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013 р.), «Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017 р.), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» (2015 р.) тощо.

Дослідницький інтерес до професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури засвідчує реалізацію нового погляду на проблеми педагогічної науки відповідно до сучасних тенденцій її розвитку. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури представлено в працях Ю. Васькова, Л. Лубишевої, Л. Матвєєва, Ю. Миколаєва, В. Омеляненка, Н. Степанченко; теоретико-методологічні основи підготовки вчителів фізичної культури проаналізовано в дослідженнях О. Ажиппо, В. Арєф'єва, А. Бабєнка, О. Демінського, Є. Захаріної, Є. Каргаполова, А. Коноха, В. Костюкевича, Т. Круцевич, Б. Курдюкова, І. Лапичака, Б. Шияна; проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності схарактеризовано в працях М. Данилка, І. Шаповалової, А. Шевченко. У дослідженні формування професійної надійності необхідно зважати на специфіку професії вчителя фізичної культури, що відображено в наукових розвідках Т. Матвійчук, О. Петуніна, Г. Сагач (формування педагогічної майстерності); Г. Генсерук, Ю. Драгнева (розвиток інформаційної культури); А. Артюшенка, Г. Балахничевої, Л. Заремби, Ю. Мосейчука, Н. Москаленко, О. Томенка, А. Цьося (формування професійно важливих якостей педагогів); В. Данилка, Л. Іванової, О. Петрова (здоров'язбережувальна освіта в професії вчителя фізичної культури).

Актуалізована проблема дослідження потребує ґрунтовного осмислення змістових характеристик феномену «професійна надійність» у контексті міждисциплінарності. Аналіз праць засвідчує, що в науковій літературі схарактеризовано різні аспекти професійної надійності, зокрема: функційні й психофізіологічні вияви надійності (О. Бобров, В. Бодров, О. Ємельянов, М. Котик, Г. Нікіфоров, Л. Северіна, Б. Смірнов, В. Щєбланов та ін.); психологічні особливості професійної надійності (Л. Гримак, К. Гуревич, Є. Ільїн, А. Карпов, Г. Ложкін, Б. Ломов, В. Небиліцин, В. Пушкін, О. Чернишов та ін.); професійна надійність як вірогіднісна величина (А. Войтенко, В. Карцовник, А. Леонова, В. Медведєв, В. Понамаренко та ін.); професійна надійність як характеристика працездатності людини (В. Венда, А. Губинський, Н. Завалова, Р. Мансуров, Є. Мілерян, Р. Ротенберг, Г. Суходольський та ін.). Наукове зацікавлення в межах проблеми дослідження становлять праці зарубіжних учених (S. Asimirin, B. Gatens, S. Johnson, T. Ling, S. Maughan, D. Meister, C. Parkes, Z. Pihie, C. Shon, A. Swain та ін.). Вказуючи на теоретичну і практичну значущість психологічних та педагогічних досліджень, зауважимо про відсутність наукових праць, присвячених усебічному та ґрунтовному аналізу проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

До необхідності об'єктивного вивчення особливостей формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури у системі вищої педагогічної освіти та розроблення теоретичних і методичних засад

порушеної проблеми спонукають виявлені в процесі дослідження суперечності:

– у контексті потреб соціального замовлення між: зростанням вимог суспільства до професійної підготовки висококваліфікованих учителів фізичної культури, здатних ефективно виконувати професійну діяльність у змінних умовах професійно-педагогічного середовища, і недостатнім рівнем сформованості в них професійної надійності; широким представленням феномену професійної надійності в різних сферах життєдіяльності людини та обмеженим його використанням у професійній діяльності вчителів фізичної культури;

– у контексті потреб педагогічної науки між: об'єктивною потребою в побудові науково обгрунтованої системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та відсутністю розроблених теоретичних і методичних засад порушеної проблеми;

– у контексті потреб педагогічної практики між: необхідністю визначення та створення педагогічних умов для формування професійної надійності й традиційними підходами в організації освітнього процесу для підготовки майбутніх учителів фізичної культури; потребою наповнення освітнього простору сучасними дидактичними матеріалами та недосконалістю навчально-методичного забезпечення для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; потребою в оцінюванні стану сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури й недосконалістю діагностичного інструментарію.

З огляду на необхідність розв'язання зазначених суперечностей, недостатній рівень теоретичного обгрунтування та практичного розроблення задекларованої проблеми, вибрано тему дисертації – **«Теоретичні і методичні засади формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником науково-дослідницької роботи Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266). Роль автора полягає в розробленні й упровадженні системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Тема роботи затверджена Вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 7 від 29.01.2015 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 23.06.2015 р.).

Мета дослідження полягає в обгрунтуванні теоретичних і методичних засад, розробленні й експериментальній перевірці ефективності системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Відповідно до мети дисертаційного пошуку, сформульовано такі **завдання**:

- 1) з'ясувати стан опрацювання проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в науковій літературі, уточнити сутність ключових понять дослідження;
- 2) виявити особливості професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в контексті формування професійної надійності;
- 3) визначити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури;
- 4) обґрунтувати концепцію формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури;
- 5) визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури;
- 6) розробити систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та експериментально перевірити її ефективність;
- 7) розробити й запровадити в освітній процес навчально-методичне забезпечення для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Провідна **ідея** дослідження ґрунтується на розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, яка передбачає оновлення та удосконалення цільових, змістових, організаційно-технологічних та методичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що в підсумку сприятиме досягненню інтегрованої цілісності сформованих особистісних і професійних якостей, що проявляються як оптимальні рівні професійної надійності.

Концепція дослідження. Основні положення дисертації зумовлені міждисциплінарним характером проблеми дослідження, що передбачає реалізацію наукового пошуку за трьома взаємопов'язаними концептами (методологічним, теоретичним і методичним), які покладено в основу реалізації провідної ідеї та виконання завдань дослідження.

Методологічний концепт відображає інтеграцію фундаментальних наукових підходів, закладених в основу професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, що дають змогу визначити теоретичні і методичні засади проблеми дослідження. До таких підходів віднесено: *системний* (дає змогу трактувати процес формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури як цілісну систему, що містить взаємопов'язані компоненти, об'єднані загальною метою); *синергетичний* (уможливило дослідження процесу формування професійної

надійності як відкритої системи, яка самоорганізується і розвивається); *інтегративний* (передбачає єдність теоретичних і практичних складників формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, гармонійного поєднання знань теорії надійності з особливостями й специфікою професії вчителя фізичної культури); *діяльнісний* (акцентує увагу на дослідженні професійних дій, формуванні професійних умінь, застосуванні теоретичних знань на практиці); *гуманістичний* (допомагає формувати уявлення про майбутнього вчителя фізичної культури як цілісну, гармонійно розвинену особистість, здатну самостійно вибирати свій професійний шлях, вибудовувати власну траєкторію професійного розвитку); *суб'єктний* (звертає увагу на майбутнього вчителя фізичної культури, який вирізняється активністю й самостійністю в ухваленні рішень, здатністю швидко регулювати свою поведінку та професійні дії відповідно до поставлених завдань); *акмеологічний* (прогнозує врахування таких процесів, як самоосвіта, самовиховання, самовдосконалення); *компетентнісний* (сприяє підвищенню професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури шляхом розширення результатів навчання на основі формування професійної надійності); *технологічний* (спрямовує на вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури на основі посилення точності виконання професійних дій, урахування умов, що впливають на результат праці, дотримання часових інтервалів); *інноваційний* (уможливлює використання сучасних форм і методів навчання).

Теоретичний концепт представляє систему філософських положень теорії пізнання та її основних принципів, психолого-педагогічних концепцій, що формують категорійно-понятійний апарат та розуміння сутності проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Теоретичною основою дослідження слугують положення: філософії сучасної освіти та людиноцентризму (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Петрук та ін.); теорії і методики професійної освіти (Н. Бідюк, С. Гончаренко, Г. Білецька, О. Гомонюк, О. Діденко, Г. Дутка Р. Гуревич, І. Зязюн, Н. Ничкало, Л. Сушенцева, В. Третько та ін.); теорії професійної діяльності (О. Асмолов, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.); теорії професійної підготовки фахівців галузі фізичної культури (Н. Белікова, М. Дутчак, С. Мединський, М. Носко, В. Платонов, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Ю. Шкретій та ін.); теорії надійності в різних галузях знань (Ю. Беляєв, Ю. Блудов, Б. Гнеденко, В. Гошек, Л. Іпатова, Ю. Кисельов, О. Конопкін, В. Коренберг, Б. Косов, А. Крилов, В. Крук, В. Маріщук, В. Острейковський, В. Плахтієнко, С. Поярків, В. Рибніков, С. Саричев, О. Соловійов, В. Чернець, В. Хаккер, Н. Guttman, D. Meister, J. Neumann та ін.). В основу формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури покладено комплекс

загальнонаукових, дидактичних, виховних та специфічних принципів навчання.

Методичний концепт базується на обґрунтуванні й впровадженні педагогічних умов, реалізації та експериментальній перевірці ефективності авторської системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, розробленні і використанні навчально-методичного забезпечення та сучасних діагностичних методик. Для ефективного формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури здійснено змістове коригування освітньо-професійної програми, варіативної частини навчальних планів, робочих програм окремих дисциплін.

Провідна ідея та основні положення концепції знайшли відображення в **загальній гіпотезі дослідження**, яка ґрунтована на припущенні, що рівень сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури суттєво підвищиться, якщо професійна підготовка відбуватиметься на основі теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної авторської системи формування професійної надійності, розробленої відповідно до сформульованих концептуальних засад.

Загальна гіпотеза реалізована в **часткових** гіпотезах, згідно з якими формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури буде ефективним, якщо:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням основних напрямів реформування вищої педагогічної освіти, вимог Нової української школи, сучасних наукових підходів до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, специфіки професійної діяльності учителів фізичної культури;

- забезпечити формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в єдності її структурних компонентів (морфо-функційного, когнітивного, особистісно-мотиваційного, діяльнісного);

- визначити, обґрунтувати та реалізувати оптимальні педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури (оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу; формування позитивної мотивації до професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів; удосконалення фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі диверсифікації та збільшення арсеналу фізичних вправ; спрямування педагогічної практики на виконання комплексних навчальних, оздоровчих і виховних завдань);

- розробити систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та забезпечити взаємозв'язок та поетапність реалізації її підсистем (концептуально-цільової, теоретико-методологічної, формувально-діяльнісної, контрольно-оцінювальної) на основі удосконалення змісту, форм і методів навчання;

- реалізувати об'єктивну діагностику й оцінювання навчальних досягнень студентів, корекцію і вдосконалення рівня сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури на основі науково-обґрунтованої сукупності критеріїв, показників і рівнів;

- розробити й упровадити навчально-методичне забезпечення для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв'язання завдань і перевірки гіпотези використано низку методів дослідження. *Теоретичні методи* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, літератури з теорії надійності – для обґрунтування теоретичних основ формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; систематизація – для з'ясування особливостей вітчизняного та зарубіжного досвіду з питань міждисциплінарного використання професійної надійності; контент-аналіз для формування понятійного апарату професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; узагальнення й інтерпретації для розроблення концепції формування професійної надійності; структурно-системний аналіз та моделювання для розроблення моделі системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, формалізація й абстрагування – для обґрунтування наукових положень і визначень, формулювання висновків. *Емпіричні* – діагностичні (функційні проби, анкетування, тестування) для з'ясування стану сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; спостереження, опитування, бесіди з учителями й викладачами фізичної культури, учнями та студентами; самооцінювання; педагогічний експеримент для експериментальної перевірки ефективності розробленої системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; відеозапис проведення уроків для виявлення кількісних показників надійності; хронометрування для визначення часових проміжків; пульсометрії для опису роботи серцево-судинної системи вчителя. *Статистичні* – метод середніх величин для визначення рівнів сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; кореляційний аналіз для виявлення зв'язків між досліджуваними показниками, графічне відображення даних у вигляді моделей, схем; t-критерій Стьюдента для перевірки дієвості запропонованої системи, реалізації педагогічних умов, методів формування професійної надійності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й розроблено авторську концепцію формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, що охоплює методологічний, теоретичний і методичний концепти, та враховує вимоги, специфіку, особливості навчально-пізнавальної та професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; обґрунтовано, змодельовано та експериментально перевірено систему формування професійної

надійності майбутніх учителів фізичної культури, що відображає взаємозв'язки між підсистемами (коцептуально-цільовою, теоретико-методологічною, формуально-діяльнісною, контрольно-оцінювальною); визначено, теоретично обґрунтовано та реалізовано педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладів вищої освіти (оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу; формування позитивної мотивації до професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів; удосконалення фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі диверсифікації та збільшення арсеналу фізичних вправ; спрямування педагогічної практики на виконання комплексних навчальних, оздоровчих і виховних завдань); визначено зміст поняття «професійна надійність майбутніх учителів фізичної культури» та її структурні компоненти (морфо-функційний, когнітивний, особистісно-мотиваційний, діяльнісний); обґрунтовано критерії та показники сформованості (ресурсний, знаннєвий, рефлексивний, процесуальний);

– *удосконалено* зміст професійної підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» на основі введення нових дисциплін та тематичного оновлення чинних робочих програм фахових дисциплін; діагностичний інструментарій та шкалу оцінювання показників, що характеризують рівень сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури;

– *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо феномену професійної надійності; форми й методи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах закладів вищої освіти; методологічні підходи та загальнонаукові, виховні, дидактичні й специфічні принципи навчання майбутніх учителів фізичної культури.

Практичне значення одержаних результатів аргументоване розробленням й упровадженням навчально-методичного забезпечення для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, оновленням освітньо-професійної програми та навчального плану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, розробленням навчально-методичних комплексів дисциплін, що містять курс лекцій і методичні рекомендації для практичних занять із кількох дисциплін («Професійна надійність учителя фізичної культури», «Теорія і методика фізичного самовдосконалення»); розробленням тематичного матеріалу, тестових завдань до конспектів лекційних і практичних занять із низки дисциплін («Професійна майстерність учителя фізичної культури», «Зміст і види професійної діяльності фахівців у сфері фізичної культури і спорту»); підготовкою й використанням в освітньому процесі навчального посібника «Психологія праці», навчально-методичного посібника «Фізіологічні основи рухової активності», збірника тестів та завдань для

абітурієнтів «Біологія і фізична культура», методичних рекомендацій («Професійна надійність учителя фізичної культури», «Основи методики фізичного тренування», «Спортивна морфологія», «Спортивні споруди», «Спортивна метрологія», «Біомеханіка»). Матеріали дослідження, основні результати можуть бути використані в професійній підготовці студентів, які здобувають освіту за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»; у професійній діяльності вчителів фізичної культури та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що забезпечують підготовку таких фахівців.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 144 від 29.10.2018 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 81/18 від 27.09.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1252-33/03 від 02.10.2018 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 654 від 27.06.2018 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1028/01 від 03.07.2018 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/02/2167 від 06.08.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. У навчальному посібнику [2] автором підготовлений підрозділ «Психологія надійності суб'єкта праці», розроблені контрольні питання й завдання, упорядкований список літератури; у навчально-методичному посібнику [3] викладена тема «Загальні закономірності адаптації організму людини до фізичних навантажень»; у науковій публікації [13] обґрунтований комплекс методів з'ясування динаміки фізичного самовдосконалення викладача фізичного виховання; у розвідці [23] виконане математико-статистичне оброблення результатів педагогічного експерименту; у праці [26] схарактеризована загально-фізична підготовка студентів Хмельницького національного університету; у публікації [28] проаналізовані помилки в професійній діяльності викладача фізичного виховання; у публікації [31] обґрунтована стратегія дослідження професійної надійності суб'єкта спортивно-педагогічної діяльності; у збірнику [38] підготовлена частина розділу «Фізична культура», де запропоновані тестові завдання з теоретико-методичних знань; у методичних рекомендаціях [40] написаний розділ 1 «Вплив фізичних вправ на організм людини», розділ 2 «Визначення тренувального навантаження»; у публікації [43] обґрунтовані педагогічні тести для з'ясування морфологічних можливостей людини; у статті [44] розроблено тестові завдання для визначення функційних характеристик людини; у праці [46] досліджений вплив асиметричного навантаження на формування постави спортсмена; у статті [50] окреслені чинники комфорту на заняттях із фізичного виховання в закладах вищої освіти; у методичних рекомендаціях

[51] підготовлені 1–3 практичні роботи; у навчальному посібнику [56] укладений список літератури, розроблені контрольні запитання. Ідеї співавторів у дисертації не використано.

Апробація результатів дослідження відбувалася на науково-практичних і науково-методичних конференціях різного рівня, зокрема: *міжнародних* – «Молода спортивна наука України» (Львів, 2004 р.), «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2013, 2015, 2017 рр.), «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2013 р.), «Рудиковские чтения-2013» (Москва, 2013 р.), «Modern problem and prospects of development of physical education, health and training of future specialists in physical education and sport» (Київ, 2013, 2018 рр.), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти України» (Київ, 2014 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2012, 2014 рр.), «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2015 р.), «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» (Львів, 2015 р.), «International congress of physical education, sport and kinetherape» (Bucharest, 2018 р.), «Scientific and professional conference pedagogy and psychology in the age of globalization – 2018» (Budapest, 2018 р.); *усеукраїнських* – «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2013, 2017 рр.); *регіональних* – «Проблеми фізичного виховання студентів» (Дніпропетровськ, 2005 р.), «Здоров'я, фізичне виховання і спорт в умовах сьогодення» (Хмельницький, 2012 р.), «Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту студентської молоді» (Тернопіль, 2014 р.), конференціях Хмельницького національного університету (2005 – 2018 рр.). Матеріали й результати дослідження успішно обговорені на засіданнях і семінарах кафедри фізичного виховання та здоров'я людини (2005 – 2013 рр.), кафедри фізичного виховання (2013 – 2018 рр.), кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту Хмельницького національного університету (2018 – 2019 рр.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із фізичного виховання та спорту «Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу» (24.00.02 – фізичне виховання різних верств населення) захищена 2003 р. у Національному університеті фізичного виховання і спорту, м. Київ. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторського дослідження не використано.

Публікації. Основні положення і результати дослідження представлено у 56 наукових і науково-методичних публікаціях. Серед них: 1 монографія, 1 навчальний посібник (із грифом МОН України), 1 навчально-методичний

посібник (із грифом вченої ради університету), 22 статті у фахових наукових виданнях України та в іноземних наукових періодичних виданнях (з них 9 у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз); 24 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях; 1 збірник тестів і завдань; 6 навчально-методичних рекомендацій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів та висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 569 сторінок, із них 397 – основного тексту, 14 додатків на 108 сторінках. Робота містить 13 таблиць на 16 сторінках, 9 малюнків на 7 сторінках. Список використаних джерел містить 505 найменувань, з них 36 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження; викладено концепцію й гіпотезу дослідження; схарактеризовано методи, наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; представлено дані про апробацію та впровадження результатів дисертації; висвітлено інформацію про публікації за темою дослідження, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури»** усебічно схарактеризовано проблему професійної надійності в міждисциплінарному знанні; проаналізовано понятійно-категорійний апарат дослідження; витлумачено значення професійної надійності в професії вчителя фізичної культури; досліджено специфіку професійної діяльності вчителів фізичної культури; сформульовано визначення поняття «професійна надійність майбутнього вчителя фізичної культури»; обґрунтовано методологію задекларованого питання.

Аналіз психолого-педагогічної, технічної, філософської літератури засвідчив постійне зростання наукового зацікавлення проблемою професійної надійності, а також переважаючих досліджень, у центрі яких перебуває людина, представлена в усьому багатстві й різноманітності своїх характеристик і виявів діяльності. Питання надійності відображено в різних сферах життєдіяльності людини (здебільшого в технічних і технологічних галузях): на енергетичних підприємствах (А. Благинін), у льотній сфері (С. Бондарчук, Н. Гордіня, Г. Лещенко, О. Лопатюк), на залізниці (Л. Нерсесян), у військовій сфері (І. Бормотов, С. Сухов, В. Юдін), у правоохоронних органах (І. Газда, Є. Гаркавцев), у спорті (Л. Матвеев, Л. Небитова, І. Сілін, М. Худадов), соціономічній сфері (В. Корнешук).

Науковці звертали увагу переважно на проблеми формування надійності фахівців в екстремальних умовах (рятувальників, пожежників, правоохоронців, саперів, підводників, прикордонників, спортсменів та ін.). Розв'язання проблем професійної надійності в педагогічній сфері вивчали С. Архангельський, Ю. Афонькіна, Л. Вознюк, О. Осадчук, Д. Романов, В. Сластьонін, С. Шиянов та ін.

Узагальнення результатів наукових пошуків учених, нормативно-правових документів, особливостей організації освітнього процесу у ЗВО показало, що проблема формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури донині не поставала предметом спеціального дослідження й потребує системного наукового вивчення. Окремі аспекти проблеми дослідження стосуються встановлення взаємозв'язку професійної надійності з оцінювальною діяльністю педагога. Водночас науковці переконані, що високий рівень професійно-особистісних, морально-психологічних (сміливість, цілеспрямованість, рішучість, активність, воля тощо), психофізіологічних якостей, що впливають на стійкість організму до стресу, а також професійні знання, уміння та навички – складники професійної надійності, ефективно формуються лише під впливом комплексу форм, методів, засобів і умов професійної підготовки.

На підставі з'ясованих особливостей професійної діяльності та підготовки доведено важливість і значення професійної надійності в професії вчителя фізичної культури. Наголошено, що для професії вчителя фізичної культури характерні змінні умови професійної діяльності, що пов'язані з місцем проведення уроків, використанням засобів навчання, різноманітного обладнання та спортивного інвентарю, підвищеним впливом на нервову систему й вербальний апарат. Характерною особливістю професійної діяльності вчителів фізичної культури є постійна рухова активність, наявність різних непередбачуваних та небезпечних ситуацій, висока відповідальність за здоров'я учнів тощо. Досліджено детермінованість формування професійної надійності майбутніх вчителів фізичної культури професійними діями, впливом зовнішніх умов професійної діяльності, обмеженістю у часовому вимірі.

На підставі наукової рефлексії філософської, технічної, педагогічної, психологічної літератури здійснено контент-аналіз базових понять «надійність», «професійна надійність», «функціональна надійність», «актуальна надійність», «потенційна надійність», уточнено їх сутнісні характеристики й з'ясовано взаємозв'язок. Встановлено, що еволюція поняття «надійність» пройшла шлях від античних часів до появи фундаментальних наукових досліджень. Разом із термінологічною трансформацією поняття «надійність» еволюціонував зміст його вихідних категорій. Зокрема, категорія «професійна надійність», як педагогічний феномен, акумулює у своєму змісті дії, оцінки, діяльність, способи організації діяльності, цінності, психофізіологічні та морально-вольові

якості педагога. Дослідники (В. Бодров, О. Веселова, С. Дружилов, В. Крук, Г. Ложкін, В. Небиліцин, Є. Стрижов та ін.) трактують професійну надійність фахівця як властивість людини, що характеризує її здатність безпомилково виконувати професійну діяльність протягом необхідного терміну за заданих умов, або як здатність підтримувати потрібну якість діяльності в певних умовах упродовж заданого часу. Наукова експлікація ключових категорій дала змогу витлумачити поняття «*професійна надійність майбутнього вчителя фізичної культури*», як інтегративну професійно-особистісну якість, що забезпечує здатність ефективно, з оптимальними ресурсними витратами виконувати професійні дії, спрямовані на розв'язання комплексних освітніх, оздоровчих і виховних завдань у заданих умовах професійної діяльності впродовж певного часу. Професійну надійність майбутнього учителя фізичної культури детермінують два виміри: актуальна професійна надійність (педагогічна активність, виконання певних конкретних дій, реалізація професійної діяльності під час уроків) та потенційна професійна надійність (успішна діяльність на різних етапах професійного становлення). Констатовано, що високий рівень професійної надійності майбутнього учителя фізичної культури безпосередньо залежить від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, його індивідуальних психофізіологічних особливостей, а також якості професійної підготовки.

Результати вивчення освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм фахових дисциплін, опитування вчителів фізичної культури, спостереження за організацією освітнього процесу для студентів спеціальності 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» дають змогу констатувати, що: існує тенденція недооцінювання ролі і значення професійної надійності у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури; потребують удосконалення результати навчання з акцентом на професійну надійність; бракує сучасного навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх учителів фізичної культури та формування у них професійної надійності; потребують модернізації форми і методи навчання з урахуванням вимог Нової української школи та інновацій сучасної педагогічної науки.

У другому розділі «**Система формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури**» схарактеризовано структуру професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; визначено концептуальні положення формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; обґрунтовано систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та змодельовано процес її реалізації.

На основі використання компліментарності, взаємного доповнення дослідження науковими даними, що стосуються теорії надійності з докладним описом специфіки майбутньої професії, обґрунтовано структуру професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Виокремлено

чотири компоненти професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури: *морфо-функційний* (охоплює морфологічні й функційні ознаки людини, які характеризують будову тіла, фізіологічні властивості та фізичний стан організму майбутнього педагога, що в сукупності забезпечують фізичну готовність провадити професійну діяльність з оптимальними фізіологічними витратами), *когнітивний* (пов'язаний із пізнавальною діяльністю, містить низку професійних знань, що дають змогу майбутньому фахівцеві грамотно планувати, контролювати й уміло організовувати роботу, спрямовану на виконання освітніх, оздоровчих і виховних завдань), *особистісно-мотиваційний* (охоплює професійно особистісні якості та мотиви, що спонукають до активної цілеспрямованої діяльності), *діяльнісний* (містить комунікативні, методичні та професійні вміння, що формують здатність майбутнього вчителя фізичної культури ефективно виконувати професійні дії, згідно з поставленими завданнями).

Відповідно до виокремлених компонентів, обґрунтовано *критерії* сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури: ресурсний, знанневий, рефлексивний, процесуальний. *Ресурсний* критерій професійної надійності віддзеркалює резервні та потенційні можливості, характеризує накопичення певного запасу життєвих сил майбутніх учителів фізичної культури, що забезпечує здатність і готовність ефективно провадити професійну діяльність. Показниками ресурсного критерію є стан розвитку мускулатури та дихальної системи, відновлюваність після фізичного навантаження, фізична витривалість та ін. *Знанневий* критерій професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури засвідчує забезпеченість майбутнього педагога професійними знаннями, необхідними для реалізації освітньо-професійної діяльності, представлений системою знань щодо фізіологічних, медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, адаптації організму до фізичних навантажень, системою знань про планування, побудову, організацію, контроль освітнього процесу з фізичної культури. *Рефлексивний* критерій професійної надійності відображає здатність майбутніх учителів фізичної культури оцінювати свої можливості, бажання, прагнення до активної роботи, об'єктивного осмислення й оцінювання власних дій, розуміння своєї ролі в процесі забезпечення освітнього процесу. У межах рефлексивного критерію диференційовано такі показники: здатність до саморефлексії професійної та навчальної діяльності (самооцінювання, самоаналіз власних дій), толерантність до невизначеності, саморегуляція поведінки, активність особистості, сила волі, самовладання, відповідальність, дисциплінованість, прагнення до самовдосконалення, мотивація до ефективної професійної діяльності. *Процесуальний* критерій представляє систему професійних умінь, що відображаються на ефективності професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, характеристиці професійних дій. Серед показників процесуального критерію

виокремлено: комунікативні вміння, методичні вміння (диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання, раціонально використовувати навчальний час на уроці, розробляти структуру уроку й дотримуватися її), уміння прогнозувати потенційні небезпеки. Якісний аналіз ознак критеріальних характеристик дав змогу визначити оптимальні рівні сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури: *низький, середній, високий*.

З урахуванням закономірностей організації освітнього процесу для майбутніх вчителів фізичної культури, особливостей та умов професійної діяльності розроблено й науково обґрунтовано основні положення авторської концепції формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Метою концепції є обґрунтування основних теоретико-методологічних засад, які покладено в основу формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, що спрямовані на формування професійно-педагогічних знань і вмінь, особистісних якостей, професійної компетентності й здатності до реалізації комплексу освітніх, оздоровчих і виховних завдань з оптимальними ресурсними витратами. Концептуальне значення для вирішення проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури має обґрунтування визначальних шляхів її практичної реалізації, до яких віднесено: забезпечення системної організації освітнього процесу на засадах оновлення цілей, змісту, форм й методів навчання; створення оптимальних педагогічних умов; розроблення та впровадження якісного навчально-методичного забезпечення.

Використання системного підходу (І. Блауберг, Т. Ільїна, О. Ковальов, Ю. Шабанова, Е. Юдін та ін.) та розуміння системи як комплексу взаємопов'язаних структурних елементів дало змогу обґрунтувати систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, яка являє собою упорядковану структурно-функціональну цілісність взаємопов'язаних підсистем: концептуально-цільової (концепція, функції, завдання, законодавче та нормативно-правове забезпечення), теоретико-методологічної (методологічні підходи, теорії, концепції, принципи), формувально-діяльнісної (педагогічні умови, етапи, зміст, форми, методи навчання, навчально-методичне забезпечення), контрольньо-оцінювальної (компоненти, критерії, показники, рівні, діагностичний інструментарій). Усі підсистеми спрямовані на отримання оптимального результату – позитивної динаміки сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Механізм реалізації системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури полягає в упровадженні в освітній процес цілеспрямованих педагогічних заходів, які не порушують цілісності та логіки професійної підготовки. З огляду на провідні положення авторської концепції, розроблено модель системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури (рис. 1).

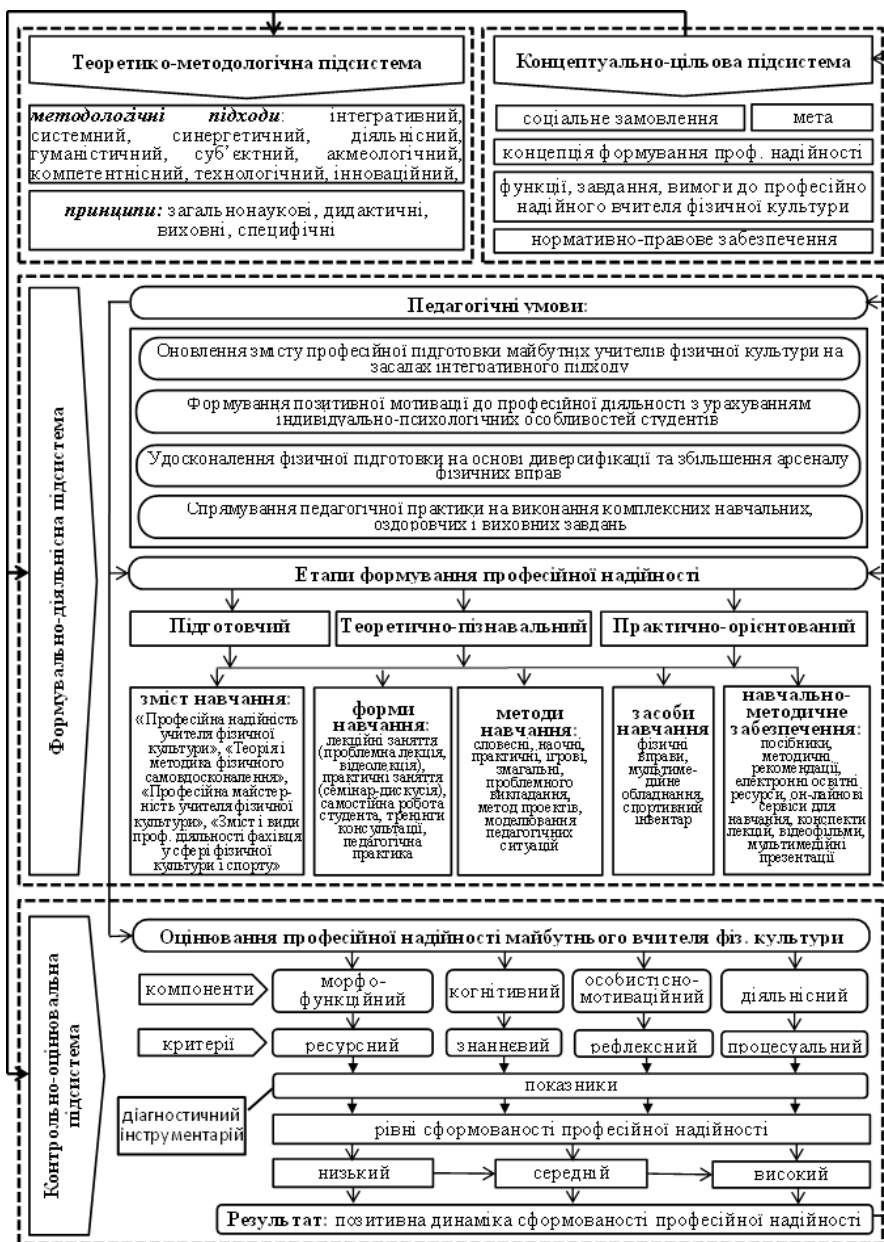

Рис.1. Модель системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури

У *концептуально-цільовій підсистемі* взято до уваги потреби соціального замовлення (якісна підготовка професійно надійних учителів фізичної культури, здатних ефективно працювати в сучасних умовах), чинне законодавче та нормативно-правове забезпечення; схарактеризовано концепцію наукового дослідження; конкретизовано функції (освітньо-просвітницька, виховна, оздоровча, комунікативна, рухова, управлінсько-організаторська, конструктивно-проектувальна, адміністративно-господарська), завдання (освітні, оздоровчі і виховні) й вимоги до професійно надійних учителів фізичної культури. Серед вимог виокремлено належний рівень фізичної підготовленості, володіння фаховими знаннями та професійними вміннями, сформованість індивідуально-психологічних якостей особистості, мотиваційно-вольової сфери.

У *теоретико-методологічній підсистемі* обґрунтовано методологічний апарат дослідження, що базований на низці методологічних підходів і принципів (загальнонаукові, дидактичні, виховні, специфічні).

У *формульовано-діяльнісній підсистемі* конкретизовано педагогічні умови (оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу; формування позитивної мотивації до професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів; удосконалення фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі диверсифікації та збільшення арсеналу фізичних вправ; спрямування педагогічної практики на виконання комплексних навчальних, оздоровчих і виховних завдань); виокремлено етапи формування професійної надійності: підготовчий (спрямований на налаштування мотиваційної сфери, виховання бажання в майбутніх учителів фізичної культури навчатися та здобувати фахові знання й уміння, пов'язані з професійною надійністю), теоретично-пізнавальний (спрямований на засвоєння фахової інформації, виконання студентами конкретних пізнавальних дій, пов'язаних із професійною надійністю), практично-орієнтований (спрямований на закріплення отриманих знань і вдосконалення здобутих умінь та навичок під час педагогічної практики); описано форми, методи та засоби навчання; схарактеризовано зміст підготовки, навчально-методичне забезпечення. Важливу роль у формульовано-діяльнісній підсистемі відіграє педагогічна практика.

Контрольно-оцінювальна підсистема відображає рефлексивний аналіз, діагностичний інструментарій для відслідковування динаміки сформованості визначених компонентів професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури (морфо-функційний, когнітивний, особистісно-мотиваційний, діяльнісний) за встановленими критеріями (ресурсний, знанневий, рефлексивний, процесуальний), показниками та рівнями (низький, середній, високий). Результатом упровадження системи є позитивна динаміка сформованості професійної надійності майбутніх

учителів фізичної культури. Розроблена модель не лише забезпечує цілісне бачення процесу формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, а й спонукає до конкретних дій щодо його проектування та реалізації на практиці, створює можливості для активного втручання в процес професійної підготовки з метою корекції. Можливість корегування, здійснення постійних змін у підсистемах, активне використання зворотного зв'язку дають змогу системі оперативно реагувати на суспільні виклики, зокрема на ті, що пов'язані з освітою, ринком праці.

У третьому розділі **«Організаційно-методичне забезпечення формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури»** схарактеризовано педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та особливості їх реалізації в освітньому процесі, описано навчально-методичне й матеріально-технічне забезпечення для формування професійної надійності в умовах ЗВО.

Реалізацію першої педагогічної умови – *оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу* – здійснено на двох рівнях. На рівні університету вдосконалено освітньо-професійну програму через збільшення фахових компетентностей і результатів навчання студентів, які здобувають освіту за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»; варіативну частину навчальних планів циклу професійної та практичної підготовки (включення нових дисциплін). На рівні викладача ця педагогічна умова втілена за трьома напрямками: 1) інтеграція змісту фахових дисциплін, передбачених у навчальних планах підготовки майбутніх учителів фізичної культури; 2) оновлення змісту фахових дисциплін, які тісно пов'язані з проблемою формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; 3) запровадження нових дисциплін для цілеспрямованого впливу на формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. За першим напрямом здійснено інтеграцію змісту фахових дисциплін (на рівні окремих розділів, тем, питань, завдань для самостійної роботи) та систематизацію спеціальних знань та умінь, що окреслюють можливі шляхи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Сутність другого напрямку полягала в структуруванні, доповненні й тематичному оновленні змісту дисциплін («Професійна майстерність учителя фізичної культури», «Зміст і види професійної діяльності фахівців у сфері фізичної культури і спорту»), у яких закладено значний потенціал для формування професійної надійності. За третім напрямом запроваджено авторські дисципліни: «Професійна надійність учителя фізичної культури» та «Теорія і методика фізичного самовдосконалення». Завдяки широкому використанню модульного середовища, інформаційних ресурсів, мультимедійних презентацій, відеозаписів, проєктної діяльності студенти мали змогу якісно оволодіти новим тематичним матеріалом. Найбільш репрезентативними і ефективними

були структурно-логічні блок-схеми, інтегративні дидактичні одиниці, концепт-мапи та ін.

Друга педагогічна умова – *формування позитивної мотивації до професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів* – передбачала максимальну увагу до індивідуальних освітніх можливостей і психологічних особливостей студентів, здатності саморозвиватися, потреб, бажань, мотивів, інтересів, професійних намірів, позитивного емоційного стану, впевненості у своїх діях, установок для провадження діяльності в освітньо-професійному середовищі; формування відповідальності, дисциплінованості й пізнавальної активності; створення сприятливої емоційної атмосфери та психологічного комфорту на заняттях на основі партнерської взаємодії між викладачем і студентами; застосування широкого вибору освітніх ресурсів у проведенні навчальних занять для розкриття творчого потенціалу; залучення студентів до колективної участі в штучно створених педагогічних ситуаціях, які вирізнялися невизначеністю й потребували пошуку варіантів для розв'язання. Дієвий вплив на формування позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури мала позанавчальна діяльність. Студенти активно долучалися до проведення спортивних змагань, масових фізкультурних заходів, показових спортивних виступів, що сприяло збагаченню в них досвіду вольової поведінки та розвитку вміння мобілізувати сили для подолання труднощів, завжди доводити розпочату справу до кінця.

Під час проведення брейн-рингів і квестів, присвячених ознайомленню з умовами й особливостями професії вчителя фізичної культури, акцентовано увагу на створенні уявної атмосфери «занурення» у професію, в основі якої використано змагальний, ігровий методи та метод моделювання педагогічних ситуацій. Самооцінювання студентами власної навчально-пізнавальної діяльності сприяло вдосконаленню навичок критичного самоаналізу, умінь з'ясовувати причини невдач і помилок, знаходити шляхи їх подолання, що позитивно позначилося на формуванні таких важливих показників професійної надійності майбутніх педагогів, як толерантність до невизначеності, саморегуляція поведінки, активність особистості. Стимулювання в студентів прагнень до самовдосконалення реалізоване через організацію зустрічей із відомими й успішними людьми, спортсменами, фахівцями у сфері фізичної культури і спорту.

Реалізація третьої педагогічної умови – *удосконалення фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі диверсифікації та збільшення арсеналу фізичних вправ* – спрямована на розширення рухових можливостей майбутніх учителів фізичної культури. Під час практичних занять із фахових дисциплін студенти цілеспрямовано вивчали комплекси фізичних вправ за трьома напрямками. Перший напрям передбачав аналіз обов'язкового для діяльності вчителя фізичної культури

арсеналу вправ: стройові вправи, ходьба, біг, стрибки, загальнорозвивальні вправи, вправи для формування постави й запобігання плоскостопості, танцювальні вправи, вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі та спортивні ігри, естафети. За другим напрямом студенти самостійно вибирали й досконало вивчали окремі варіативні модулі, представлені переважно з окремих видів спорту, що передбачені навчальною програмою з фізичної культури. Усвідомлений вибір варіативних модулів виконано з урахуванням матеріальної бази ЗВО, уподобань студентів і популярності видів рухової активності серед молоді. Серед найбільш поширених варіативних модулів студенти вибирали аеробіку, бадмінтон, баскетбол, волейбол, легку атлетику, настільний теніс, футбол. За третім напрямом студенти отримували завдання з розроблення власного авторського комплексу фізичних вправ. Ефективним стало створення авторського комплексу в межах науково-дослідницької роботи студента та написання курсових робіт. Реалізація цих напрямів дала змогу студентам збільшити власний арсенал фізичних вправ, покращити володіння різними видами рухової активності, розвинути їхні фізичні якості та функційні можливості. Обов'язковими були заняття в спортивних секціях і гуртках оздоровчого спрямування. Регулярні тренування в поєднанні з розширенням арсеналу фізичних вправ спрямовано на вдосконалення рівня фізичної підготовленості. Навчально-методичним підґрунтям для успішної реалізації цієї педагогічної умови стало використання в освітньому процесі навчально-методичного посібника «Фізіологія рухової активності», методичних вказівок «Основи методики фізичного тренування», дистанційного курсу «Теорія і методика фізичного самовдосконалення», де акцентовано увагу на закономірностях формування рухових умінь та навичок, вивченні впливу фізичних вправ на організм людини.

Четверта педагогічна умова – *спрямування педагогічної практики на виконання комплексних навчальних, оздоровчих і виховних завдань* – передбачала використання під час практики низки заходів, спрямованих на формування й удосконалення вмінь, пов'язаних із професійною надійністю майбутніх учителів фізичної культури. Послідовний процес адаптації студентів до майбутньої професійної діяльності під час проходження педагогічної практики реалізовано завдяки умовному поділу практики на три стадії: ознайомлювальну, фрагментарну, реалізаційну. Комунікативні вміння майбутніх учителів фізичної культури покращено внаслідок удосконалення мовлення, окреслення оптимальної дистанції стосовно учнів, контролю сили голосу, підбадьорювання й заохочення учнів. Розвиткові методичних умінь сприяли: виявлення необґрунтованих зупинок і втрат часу під час уроку та з'ясування причин їх виникнення; докладний аналіз проведеного уроку, діагностування відхилень від плану, окреслення причин помилок, намагання проводити урок, збільшуючи чисельність фізичних вправ; опис вправ, що позитивно впливають на емоційний стан учнів;

страхування, надання допомоги у виконанні вправ учням, які не встигають. У процесі педагогічної практики використано авторський метод оцінювання сформованості в майбутнього вчителя фізичної культури відчуття реакції організму учня на фізичне навантаження. Посутню увагу під час педагогічної практики зосереджено на створенні власних словників мотиваційних слів і висловлювань, що стимулювали учнів і спонукали до виконання фізичних вправ. Особливий акцент зроблено на розв'язанні ситуацій, пов'язаних із дефіцитом знань, відчуттям низького рівня педагогічних умінь, неузгодженістю своїх якостей із вимогами професії. Уміле керівництво практикою, правильні та вчасні настанови породжували в студентів бажання покращувати свої фахові знання, удосконалювати професійні вміння, розвивати професійно важливі якості, що в підсумку позитивно позначилося на формуванні професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури розроблено й упроваджено в освітній процес навчально-методичні комплекси дисциплін («Професійна надійність учителя фізичної культури», «Теорія і методика фізичного самовдосконалення», «Зміст і види професійної діяльності фахівців у сфері фізичної культури і спорту», «Професійна майстерність учителя фізичної культури»); навчально-методичні матеріали: навчальний посібник «Психологія праці», навчально-методичний посібник «Фізіологічні основи рухової активності», методичні рекомендації («Професійна надійність учителя фізичної культури», «Спортивна морфологія», «Біомеханіка», «Спортивні споруди», «Спортивна метрологія», «Основи методики фізичного тренування»), збірник тестів та завдань «Біологія і фізична культура». Матеріально-технічне забезпечення схарактеризовано у форматі переліку необхідних спортивних споруд та спортивного інвентарю й обладнання.

У четвертому розділі **«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури»** представлено організацію й методику проведення дослідницько-експериментальної роботи; діагностовано стан сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури; перевірено ефективність реалізації педагогічних умов і впровадження системи формування професійної надійності в ході педагогічного експерименту; подано прогностичне обґрунтування розвитку системи формування професійної надійності в майбутніх учителів фізичної культури.

Дослідницько-експериментальну роботу проведено протягом чотирьох етапів (теоретико-аналітичного, проектно-моделювального, формувально-організаційного, підсумково-узагальнювального) упродовж 2009 – 2018 рр. Експериментальним дослідженням охоплені 107 учителів фізичної культури

середніх навчальних закладів 2 і 3 ступенів та 542 студенти закладів вищої освіти, що здобувають професію вчителя фізичної культури.

На *першому* етапі – теоретико-аналітичному (2009 – 2010 рр.) – проаналізовано філософську, психолого-педагогічну й навчально-методичну літературу, присвячену професійній проблемі надійності та її використанню в різних сферах життєдіяльності; з'ясовано стан вивчення професійної надійності в роботі вчителя фізичної культури. На *другому* етапі – проектно-моделювальному (2010 – 2012 рр.) – сформульовано ідею й концепцію дослідження професійної надійності, витлумачено поняття та описано структуру професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, з'ясовано стан професійної надійності вчителів фізичної культури, обґрунтовано й розроблено систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки, виокремлено педагогічні умови формування професійної надійності. На *третьому* етапі – формувально-організаційному (2013 – 2016 рр.) – перевірено основні концептуальні положення роботи, а також дієвість розроблених педагогічних умов та запропонованої системи формування професійної надійності в процесі професійної підготовки; проаналізовано отримані результати. На *четвертому* етапі – підсумково-узагальнювальному (2017 – 2018 рр.) – узагальнено й систематизовано отримані в ході формувального етапу педагогічного експерименту відомості, виконано статистичну перевірку результатів, сформульовано загальні висновки щодо формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки, окреслено перспективи подальших наукових досліджень.

Перевірка ефективності системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічного експерименту охоплювала констатувальний, формувальний та узагальнювальний етапи.

Констатувальний етап експерименту був спрямований на аналіз стану сформованості професійної надійності вчителів фізичної культури у ЗНЗ (107 учителів), які мали досвід практичної роботи та виконували роль експертів. Використання методу сигмальних відхилень дало змогу розробити шкалу оцінювання показників, які не мали визначених рівнів. До середнього рівня належали значення, що перебували в межах $M - \sigma$; $M + \sigma$, де M – середнє арифметичне значення, σ – середньоквадратичне відхилення. Значення, більші за цей діапазон, засвідчували високий рівень, натомість менші значення – низький рівень.

У межах констатувального етапу експерименту передбачено діагностику стану сформованості професійної надійності в майбутніх учителів фізичної культури. У дослідженні взяли участь 206 студентів бакалаврів ЗВО: Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (36 осіб), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (40 осіб), Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка (37 осіб), Хмельницького національного університету (23 особи), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (41 особа), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (29 осіб). Крім з'ясування загального стану сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, за допомогою t-критерію Стьюдента здійснено порівняння результатів з емпіричними даними стану сформованості професійної надійності вчителів. Суттєве відставання зафіксовано в студентів щодо діяльнісного компонента за низкою показників (уміння розробляти структуру уроку й дотримуватися її, комунікативні вміння, уміння диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання, уміння раціонально використовувати навчальний час на уроці) та стосовно когнітивного компонента за такими показниками, як наявність системи знань щодо фізіологічних, медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, адаптації організму до фізичних навантажень; наявність системи знань про планування, побудову, організацію, контроль освітнього процесу з фізичної культури.

Достовірні розбіжності між студентами й учителями фізичної культури констатовано між показниками особистісно-мотиваційного компонента: самовладання, відповідальність, дисциплінованість, самовдосконалення ($p < 0,01$). На рівні $p < 0,05$ виявлено розбіжності за показниками «мотивація до ефективної професійної діяльності» та «сила волі». Водночас кращі результати сформованості професійної надійності виявлено в майбутніх студентів щодо морфо-функційного компонента, зокрема за показниками: «фізична витривалість» і «стан дихальної системи» ($p < 0,05$). Порівняльний аналіз стану сформованості професійної надійності студентів та вчителів фізичної культури дав змогу виявити прогалини та акцентувати увагу на подальших діях у процесі проведення формувального етапу педагогічного експерименту.

Порівняння стану сформованості професійної надійності в студентів різних ЗВО засвідчило відсутність достовірних розбіжностей у результатах, що в межах формувального етапу експерименту спонукало до створення контрольної й експериментальної груп серед студентів, які навчаються в різних ЗВО.

На формувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь студенти третіх і четвертих курсів навчання (2014 – 2015 та 2015 – 2016 років набору) Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Хмельницького національного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Загальна кількість студентів контрольної групи становила 175 осіб, експериментальної групи – 161 особа.

На відміну від контрольної групи, де студенти навчалися за затвердженими в навчальному закладі освітньо-професійними програмами і навчальними планами, в закладах вищої освіти, де були сформовані експериментальні групи, було оновлено зміст програм навчальних дисциплін. У професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури експериментальної групи впроваджено розроблену систему формування професійної надійності та реалізовано визначені педагогічні умови.

Ефективність упровадження системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури визначено із застосуванням комплексу діагностичних методів і методик за ресурсним, знаннєвим, рефлексивним та процесуальним критеріями. Для оцінювання рівнів сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури за ресурсним критерієм використано: індекс розвитку мускулатури, пробу Штанге, пробу Руф'є, інструментальний метод контролю частоти серцевих скорочень за допомогою пульсометра; за знаннєвим критерієм – метод тестування, опитування; за рефлексивним – методику дослідження самооцінки (С. Будассі, інтегрована Ю. Кисельовим), опитувальник рефлексивності А. Карпова, методику визначення толерантності до невизначеності за С. Баднером, опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» за В. Моросановою, методику для діагностики суб'єктності за Е. Волковою, тест «Самооцінювання сили волі», методику «Дослідження вольової саморегуляції» А. Зверкова та Е. Ейдмана, тест «Експрес-діагностика відповідальності» (В. Прядеін), опитувальник «Дисциплінованість» за Н. Воротніковою, тест на з'ясування рівня творчого потенціалу людини за Е. Torrance, опитувальник мотиваційних джерел (J. Barbuto та R. Scholl) в обробленні О. Сидоренка; за процесуальним критерієм – пульсометрію, аналіз аудіо- та відеозапису уроку, визначення загальної щільності уроку, метод хронометражу, аналіз конспекту уроку.

Після педагогічного експерименту порівняно показники сформованості професійної надійності в студентів контрольної й експериментальної груп. Порівняння проведено за середніми значеннями та середньоквадратичним відхиленням, а також з'ясовано розбіжність між результатами за t-критерієм Стьюдента. На відміну від контрольної групи студентів, де не виявлено суттєвих розбіжностей у показниках, у студентів експериментальної групи констатовано позитивні зміни, достовірні за t-критерієм Стьюдента, унаслідок узагальнення результатів експериментальної перевірки ефективності розробленої системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури та реалізації педагогічних умов в освітньому процесі (див. табл. 1).

**Узагальнені результати рівнів сформованості
професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури
експериментальної групи (до та після експерименту)**

Показники	До експерименту			Після експерименту			t
	рівні			рівні			
	високий	середній	низький	високий	середній	низький	
Морфо-функційний компонент за ресурсним критерієм (%)							
Стан розвитку мускулатури	21,51	65,59	12,9	26,09	62,11	11,8	1,91
Стан дихальної системи	55,91	38,71	5,38	62,73	34,16	3,11	1,38
Відновлюваність після фізичного навантаження	13,98	66,67	19,35	16,15	67,7	16,15	1,08
Фізична витривалість	90,32	7,53	2,15	85,09	11,8	3,11	1,46
Когнітивний компонент за знанням критерієм (%)							
Наявність системи знань фізіологічних, медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, адаптації організму до фізичних навантажень	9,68	49,46	40,86	34,78	55,28	9,94	5,42
Наявність системи знань про планування, побудову, організацію, контроль освітнього процесу з фізичної культури	7,52	46,24	46,24	31,06	57,14	11,8	4,18
Особистісно-мотиваційний компонент за рефлексивним критерієм (%)							
Здатність до саморефлексії професійної та навчальної діяльності (самооцінювання)	32,26	64,52	3,22	42,86	54,66	2,48	2,1
Здатність до саморефлексії професійної та навчальної діяльності (самоаналіз власних дій)	6,45	31,18	62,37	9,94	34,78	55,28	1,96
Толерантність до невизначеності	33,33	55,91	10,76	44,1	47,2	8,7	2,26
Саморегуляція поведінки	45,16	46,24	8,6	47,83	44,72	7,45	2,72
Активність особистості	34,41	54,84	10,75	41	50,31	8,69	2,08
Сила волі	46,24	46,24	7,52	54,04	42,86	3,1	2,31
Самовладання	19,35	64,52	16,13	39,13	52,17	8,7	2,05
Відповідальність	50,54	44,09	5,37	55,28	39,75	4,97	2,24
Дисциплінованість	33,33	55,91	10,76	42,86	48,45	8,69	2,14
Прагнення до самовдосконалення	22,58	67,74	9,68	29,19	61,49	9,32	2,86
Мотивація до ефективної професійної діяльності	37,63	50,54	11,83	42,24	48,45	9,31	2,04
Діяльнісний компонент за процесуальним критерієм (%)							
Комунікативні вміння	5,38	41,94	52,68	8,7	50,93	40,37	2,38
Уміння диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання	6,45	49,46	44,09	13,04	62,11	24,85	7,06
Уміння раціонально використовувати навчальний час на уроці	8,6	46,24	45,15	11,8	57,14	31,06	4,59
Уміння розробляти структуру уроку та дотримуватися її	2,15	6,45	91,4	8,7	34,16	57,14	9,09
Уміння прогнозувати потенційні небезпеки	23,66	63,44	12,9	42,86	49,07	8,07	3,46

$t_{кр}=2,58$ при $p=0,01$; $t_{кр}=1,97$ при $p=0,05$;

Найбільшого покращення у сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури вдалося досягти в діяльнісному компоненті за процесуальним критерієм відповідно до показників: уміння розробляти структуру уроку та дотримуватися її; уміння диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання, уміння раціонально використовувати навчальний час на уроці; уміння прогнозувати потенційні небезпеки ($p < 0,01$). Достовірні позитивні зміни відбулися в когнітивному компоненті за знанневим критерієм ($p < 0,01$). Лише за показником «стан розвитку мускулатури» покращено морфо-функційний компонент згідно з ресурсним критерієм ($p < 0,05$). Цілеспрямований вплив на якості майбутніх учителів фізичної культури засвідчив позитивну динаміку за всіма показниками особистісно-мотиваційного компонента відповідно до рефлексивного критерію ($p < 0,05$).

Аналіз динаміки рівнів сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури також демонструє якісні зміни в студентів експериментальної групи (рис. 2). На відміну від студентів контрольної групи, де розподіл за рівнями сформованості професійної надійності практично не змінився, в осіб експериментальної групи констатовано суттєві зміни.

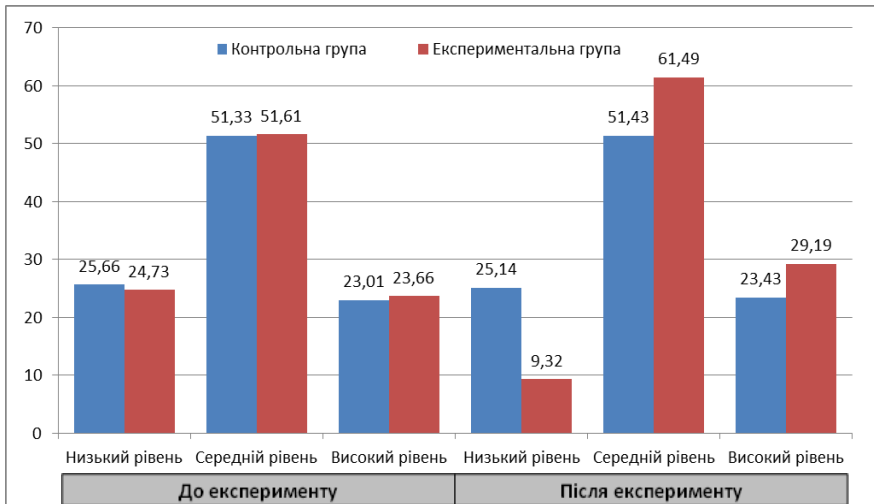

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури контрольної й експериментальної груп (%)

Упродовж педагогічного експерименту зросла кількість студентів, які мали середній рівень сформованості професійної надійності (із 51,61 % до 61,49 %) і високий рівень (із 23,66 % до 29,19 %). Водночас констатовано значне зменшення чисельності студентів із низьким рівнем сформованості професійної надійності (із 24,73 % до 9,32 %). З огляду на інтегративний характер поняття професійної надійності, загальний рівень сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури визначено на основі суми рівнів вияву кожного окремого показника. Високий рівень показника оцінений 2 балами, середній – 1 балом, низький – 0 балів. Загальна сума в межах від 0 до 14 засвідчувала низький рівень професійної надійності, сума балів від 15 до 29 – середній рівень, сума від 30 до 44 балів характеризувала високий рівень сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Результати порівняльного аналізу стану сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп подано в таблиці 2. Унаслідок аналізу результатів педагогічного експерименту зафіксовано відсутність достовірних змін у сформованості професійної надійності студентів контрольної групи (середні значення 21,56 до початку експерименту та 21,66 після його завершення). Водночас в експериментальній групі середні значення сформованості професійної надійності зросли з 21,87 до 24,96, що доводить позитивну динаміку змін стану сформованості професійної надійності в студентів експериментальної групи ($p < 0,01$).

Таблиця 2

Результати сформованості професійної надійності майбутніх учителів контрольної й експериментальної груп

Контрольна група					Експериментальна група				
До експерименту (n=113)		Після експерименту (n=175)		t	До експерименту (n=93)		Після експерименту (n=161)		t
M	σ	M	σ		M	σ	M	σ	
21,56	10,35	21,66	10,26	0,08	21,87	9,79	24,96	7,38	2,84

$$t_{кр} = 2,58 \text{ при } p = 0,01; \quad t_{кр} = 1,97 \text{ при } p = 0,05;$$

Одержані у процесі педагогічного експерименту позитивні результати засвідчують ефективність концептуальних положень та розробленої системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Загальну та часткові гіпотези підтверджено, мети дослідження досягнуто, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного й експериментального дослідження щодо формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури вможливило формулювання **висновків**.

1. Аналіз психолого-педагогічної, технічної, філософської літератури засвідчив зростання наукового зацікавлення проблемою професійної надійності, домінування наукових студій, у центрі яких перебуває людина, яка представлена в усьому багатстві й різноманітності своїх характеристик і виявів діяльності. Дослідження професійної надійності фахівця й широке впровадження результатів у практику відображено в різних сферах життєдіяльності людини. Проблема формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури донині не мала ґрунтовного системного висвітлення. З'ясовано сутність базових понять дослідження «надійність», «професійна надійність», «функціональна надійність», «актуальна надійність», «потенційна надійність» та запропоновано їх авторську інтерпретацію. Систематизація наукових підходів, вивчення практичного досвіду підготовки та професійної діяльності вчителів фізичної культури дали змогу виокремити сутнісні характеристики професійної надійності вчителя фізичної культури. Професійна надійність майбутніх учителів фізичної культури представлена як інтегративна професійно-особистісна якість, що забезпечує здатність ефективно, з оптимальними ресурсними витратами виконувати професійні дії, спрямовані на розв'язання комплексних освітніх, оздоровчих і виховних завдань у заданих умовах професійної діяльності впродовж певного часу.

2. Специфіка професійної діяльності вчителів фізичної культури в контексті формування професійної надійності зумовлена впливом низки об'єктивних і суб'єктивних чинників. До об'єктивних чинників належать змінні зовнішні умови праці, залежність від погодних умов, складність і напруженість у роботі, підвищений шум, неврівноваженість поведінки та підвищена емоційна збудливість учнів, дотримання норм охорони праці, профілактика травматизму. Серед суб'єктивних чинників професійної діяльності вчителів фізичної культури виокремлено фахові знання, професійні дії, сформовані психічні якості, мотиваційну сферу, розвинуту силу волі й самовіддачу, належний рівень фізичної підготовленості, високу відповідальність за здоров'я учнів.

3. Інтегративний характер феномену професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури дав змогу представити його структуру як єдність функційно пов'язаних між собою компонентів (морфо-функційного, когнітивного, особистісно-мотиваційного, діяльнісного), наявність і ступінь сформованості яких забезпечують результативність професійної підготовки. Морфо-функційний компонент за ресурсним критерієм окреслений згідно з такими показниками: стан розвитку мускулатури; стан дихальної системи;

відновлюваність після фізичного навантаження; фізична витривалість. Когнітивний компонент за знанневим критерієм проаналізований за двома показниками: система знань щодо фізіологічних, медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, адаптації організму до фізичних навантажень; система знань про планування, побудову, організацію, контроль освітнього процесу з фізичної культури. Особистісно-мотиваційний компонент характеризують такі показники: здатність до саморефлексії професійної та навчальної діяльності (самооцінювання, самоаналіз власних дій); толерантність до невизначеності; саморегуляція поведінки; активність особистості; сила волі; самовладання; відповідальність; дисциплінованість; прагнення до самовдосконалення; мотивація до ефективної професійної діяльності. Діяльнісний компонент за процесуальним критерієм досліджений відповідно до сукупності професійних умінь: комунікативні вміння; методичні вміння (диференційовано використовувати різні засоби фізичного виховання; раціонально використовувати навчальний час на уроці; кваліфіковано розробляти структуру уроку та дотримуватися її); вміння прогнозувати потенційні небезпеки). На підставі окреслених показників визначено й схарактеризовано рівні сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури (низький, середній і високий).

4. Авторська концепція формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури охоплює методологічний, теоретичний та методичний концепти, спрямовані на вирішення поставлених завдань і мети. В основу концепції покладено системний підхід, що дав змогу розглянути проблему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури як систему, яка розвивається. Формування професійної надійності на рівні системи потребувало уваги до особливостей і цінностей педагогічної діяльності, потреб та вимог Нової української школи, впливу зовнішніх і внутрішніх передумов, наукових підходів та принципів, обґрунтованих педагогічних дій, цілеспрямованих заходів, особистісних якостей майбутніх фахівців фізичної культури. Утілення концептуальних положень передбачає перебудову процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури через створення оптимальних педагогічних умов, розроблення й успішну реалізацію системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, а також навчально-методичного забезпечення. Формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури – це неперервний поетапний процес професійно-особистісного зростання, що зумовлює якісні трансформації в компонентах професійної надійності, зважаючи на особливості професійної підготовки та професійної діяльності.

5. Для забезпечення ефективності процесу формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури теоретично обґрунтовано й реалізовано в освітньому процесі педагогічні умови: оновлення змісту

професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах інтегративного підходу; формування позитивної мотивації до професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів; удосконалення фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі диверсифікації та збільшення арсеналу фізичних вправ; спрямування педагогічної практики на виконання комплексних навчальних, оздоровчих і виховних завдань. Успішній реалізації педагогічних умов послугувало ефективне використання сучасних форм, методів і засобів навчання, оновлення змісту навчання, розроблене навчально-методичне забезпечення.

6. На підставі обґрунтованої концепції формування професійної надійності, визначених педагогічних умов розроблено систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, що складається з чотирьох взаємопов'язаних підсистем: концептуально-цільової, теоретико-методологічної, формувально-діяльнісної, контрольної-оцінювальної. Експериментальна перевірка ефективності впровадження розробленої системи засвідчила позитивні зміни в рівнях сформованості професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в експериментальній групі. Суттєво зменшилася частка студентів, які мали низький рівень сформованості професійної надійності – із 24,73 % на початку експерименту до 9,32 % після завершення. Натомість зросла кількість студентів із середнім рівнем професійної надійності (із 51,61 % до 61,49 %) та високим рівнем (із 23,66 % до 29,19 %). На відміну від студентів контрольної групи, де не виявлено суттєвих змін у показниках сформованості професійної надійності, у студентів експериментальної групи констатовано достовірні за *t*-критерієм Стьюдента позитивні зміни в динаміці показників сформованості професійної надійності (із 21,87 на початку експерименту до 24,96 після його завершення ($p < 0,01$)). Доведено, що позитивна динаміка рівнів сформованості майбутніх учителів фізичної культури зумовлена впровадженням в освітній процес закладів вищої освіти системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

7. Успішному формуванню професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури сприяє розроблене навчально-методичне забезпечення, що охоплює: навчальний та навчально-методичний посібники, методичні вказівки для практичних робіт, навчально-методичні комплекси на друкованих й електронних носіях із дисциплін: «Професійна надійність вчителя фізичної культури», «Теорія і методика фізичного самовдосконалення», «Зміст і види професійної діяльності фахівців у сфері фізичної культури і спорту», «Професійна майстерність учителя фізичної культури». Навчально-методичне забезпечення ґрунтується на науково-педагогічних підходах, концепціях і закономірностях, загальнонаукових, дидактичних, виховних і спеціальних принципах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Одержані результати слугують підґрунтям для подальшого вивчення задекларованого питання: обґрунтування теоретичних та методичних засад розвитку потенційної надійності вчителів фізичної культури у процесі професійного зростання; дослідження проблеми формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в умовах інклюзивної освіти; висвітлення особливостей формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури в зарубіжних країнах.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Солтик, О. О. (2018). *Формування професійної надійності майбутніх вчителів фізичної культури: теорія і практика*. Хмельницький: ХНУ.

Навчальний і навчально-методичний посібники

2. Солтик, О. О., Ложкін, Г. В., & Волянюк, Н. Ю. (2013). *Психологія праці*. Хмельницький: ХНУ.

3. Солтик, О. О., & Плахтій, П. Д. (2018). *Фізіологічні основи рухової активності*. Хмельницький: ХНУ.

Статті у фахових наукових виданнях України та в іноземних наукових періодичних виданнях

4. Солтик, О. О. (2012). Визначення надійності професійної діяльності викладача фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 29, 468–473.

5. Солтик, О. О. (2014). Періодизація професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 39, 444–448.

6. Солтик, О. О. (2017а). Актуальна і потенційна надійність вчителя фізичної культури у часовому вимірі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*, 4. Узятю з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_4_20.

7. Солтик, О. О. (2017б). Визначення зв'язку між індивідуальними якістьми вчителя фізичної культури і показниками його професійної надійності. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 3, 235–241.

8. Солтик, О. (2017с). Визначення й обґрунтування компонентів, критеріїв та показників професійної надійності вчителя фізичної культури. *Обрії*, 2 (45), 74–80.

9. Солтик, О. О. (2017d). Вплив умов професійно-педагогічного середовища на показники професійної надійності вчителя фізичної культури. *Вісник Черкаського університету: педагогічні науки*, 15, 110–116 (*1 міжнар. наук. база*).

10. Солтик, О. О. (2017е). Обґрунтування педагогічної системи формування професійної надійності майбутніх вчителів фізичної культури у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 4 (11), 404–414.

11. Солтик, О. О. (2017f). Роль педагогічної практики у процесі формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*, 5. Узято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_5_20.

12. Солтик, О. О. (2017g). Структурно-функціональна модель актуальної надійності вчителя фізичної культури. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 1 (2), 274–285.

13. Soltyk, O. O., Pavliuk, O. S., Chopuk, T. V., Antoniuk, O. V., Pavliuk, Ye. O., & Biliński, J. (2017h). Pedagogical technology of physical education teachers' professional self-improvement. *Science and Education*, 4, 101–106. (*9 міжнар. наук. баз*).

14. Солтик, О. О. (2018а). Обґрунтування методики формування надійності майбутнього вчителя фізичної культури. *Науковий часопис. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 3К (97) 18, 530–534 (*1 міжнар. наук. база*).

15. Солтик, О. О. (2018b). Обґрунтування моделі професійно надійного вчителя фізичної культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*, 4. Узято з https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/visnik_4_2018_pdn.pdf.

16. Солтик, О. О. (2018с). Проблема професійної надійності фахівця у науковому дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 52, 397–401.

17. Солтик, О. О. (2018d). Роль мотивації у формуванні професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 3 (14), 524–537.

18. Солтик, О. О. (2018е). Роль науково-педагогічних працівників у процесі формування професійної надійності майбутніх вчителів фізичної

культури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3 (2), 309–314.

19. Солтик, О. О. (2018f). Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури на основі збільшення арсеналу фізичних вправ. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 1 (12), 296–308.

20. Солтик, О. О. (2018g). Формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури. *Молодь і ринок*, 11 (166), 51–55 (3 міжнар. наук. бази).

21. Солтык, А. А. (2014). Психология профессиональной надежности преподавателя физического воспитания: стратегия и пути ее реализации. *Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта*, 1 (107), 162–167 (1 міжнар. наук. база).

22. Soltyk, O. (2017a). The peculiarities of physical education teachers' professional training: foreign experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 7 (4), 39–44 (23 міжнар. наук. бази).

23. Soltyk, O., Pavlyuk, Ye., Vynogradskyi, B., Pavlyuk, O., Chopyk, T., & Antoniuk, O. (2017b). Improvement of professional competence of future specialists in physical education and sports during the process of vocational training. *Journal of Physical Education and Sport*, 17 (2), 964–969 (9 міжнар. наук. баз).

24. Soltyk, O. O. (2018a). Analysis of the level of formation of professional reliability of future teachers of physical education. *Sciences of Europe. Pedagogical Sciences*, 2 (32), 40–43 (6 міжнар. наук. баз).

25. Soltyk, O. O. (2018b). Comparative analysis of the level of formation of professional reliability of future and active teachers of physical education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (74), 180, 54–57 (12 міжнар. наук. баз).

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

26. Солтик, О. О., Павлюк, О. Є., & Савченко, Р. Є. (2005). *Структура залікових кредитів у групах загально-фізичної підготовки студентів Хмельницького національного університету*. Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Проблеми фізичного виховання студентів». Дніпропетровськ: ДНУ.

27. Солтик, О. О. (2008). *Визначення форми огорожі спортивного майданчику для міні-футболу*. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 40-річчю кафедри здоров'я людини та фізичного виховання, «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання, спорту та фізичної реабілітації». Хмельницький: ХНУ.

28. Солтик, О. О., & Вешко, В. І. (2012). *Визначення помилок у діяльності викладача фізичного виховання*. Матеріали практичної конференції, присвяченої Року спорту та здорового способу життя і 50-річчю Хмельницького національного університету, «Здоров'я, фізичне виховання і спорт в умовах сьогодення». Хмельницький: ХНУ.

29. Солтик, О. О. (2013b). *Концепція дослідження професійної надійності викладача фізичного виховання*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців». Хмельницький: ХНУ.

30. Солтик, О. О. (2014a). *Визначення критеріїв професійної надійності викладача фізичного виховання*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми вищої професійної освіти України». Київ: НАУ.

31. Солтык, А. А., & Ложкин, Г. В. (2013b). *Стратегия исследования профессиональной надежности субъекта спортивно-педагогической деятельности*. Материалы Международной научно-практической конференции психологов спорта и физической культуры «Рудиковские чтения – 2013», посвященной 120-летию со дня рождения Петра Антоновича Рудика. Москва: Российский государственный университет физической культуры, спорта, молодежи и туризма (ГЦОЛИФК).

32. Солтик, О. О. (2014b). *Забезпечення надійності викладача як передумова ефективного здійснення фізичного виховання студентів*. Матеріали другого регіонального науково-практичного семінару, приуроченого 65-й річниці створення кафедри фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету, «Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту студентської молоді». Тернопіль: ТАЙП.

33. Солтик, О. О. (2015a). *Визначення ефективності діяльності як одного із показників надійності викладача фізичного виховання*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук». Львів: Львівська педагогічна спільнота.

34. Солтик, О. О. (2015b). *Напрями дослідження надійності викладача фізичного виховання*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні». Львів: Львівська педагогічна спільнота.

35. Солтик, О. О. (2017a). *Професійна активність – складова надійності вчителя фізичної культури*. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи». Хмельницький: ХНУ.

36. Солтик, О. О. (2017b). *Теоретико-методологічні основи дослідження професійної надійності викладача фізичного виховання (філософський рівень)*. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців». Хмельницький: ХНУ.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

37. Солтик, О. О. (2004). Інформаційна модель діяльності викладача фізичного виховання. *Молода спортивна наука України*, 8 (4), 321–324.

38. Солтик, О. О., Юглічек, Л. С., Базильчук, О. В., & Павлюк, Є. О. (2005). *Біологія і фізична культура: збірник тестів та завдань для абітурієнтів*. Хмельницький: ХНУ.

39. Солтик, О. О. (2007). *Спортивна метрологія: методичні вказівки до виконання практичних робіт для студентів спеціальності «Фізична реабілітація»*. Хмельницький: ХНУ.

40. Солтик, О. О., Павлюк, Є. О., & Павлюк, О. С. (2007). *Основи методики фізичного тренування: методичні вказівки для студентів груп загальної фізичної підготовки та спеціальності «Фізична реабілітація»*. Хмельницький: ХНУ.

41. Солтик, О. О. (2008). *Біомеханіка: методичні вказівки до виконання практичних робіт для студентів спеціальності «Фізична реабілітація»*. Хмельницький: ХНУ.

42. Солтик, О. О. (2010). *Спортивна морфологія: методичні вказівки до лабораторних робіт для студентів напряму підготовки «Здоров'я людини»*. Хмельницький: ХНУ.

43. Солтик, О. О., & Флерчук, В. В. (2011a). Визначення кореляційних взаємозв'язків педагогічних тестів загальної фізичної підготовки за комплексом показників, що характеризують морфологічні та функціональні можливості каноїстів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 9, 117–123.

44. Солтик, О. О., & Флерчук, В. В. (2011b). Дослідження ефективності застосування комплексу педагогічних тестів для орієнтації каноїстів на різні змагальні дистанції. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 3, 23–25.

45. Солтик, О. О. (2012a). Психологічні особливості зменшення травматизму у професійній діяльності викладача фізичного виховання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Серія: Педагогічні та психологічні науки*, 62, 223–226.

46. Солтик, О. О., & Флерчук, В. В. (2012b). Визначення особливостей формування постави спортсменок, які займаються веслуванням на байдарках. *Молода спортивна наука України*, 16 (4), 167–171.

47. Солтик, О. О. (2013). Визначення педагогічного середовища викладача фізичного виховання. *Професійне становлення особистості*, 1, 158–163.

48. Солтик, О. О. (2015а). Контент-аналітичне дослідження критеріїв надійності викладача фізичного виховання. *Вісник Національного університету оборони України*, 3 (46), 285–289.

49. Солтик, О. О. (2015b). Безпомилковість, як показник надійності викладача фізичного виховання. *Професійне становлення особистості*, 4, 235–241.

50. Солтик, О. О., & Хімч, В. Л. (2015с). Проблема комфортності на заняттях з фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки*, 1, 149–156.

51. Солтик, О. О., & Флерчук, В. В. (2015). *Спортивні споруди: методичні вказівки до практичних занять для студентів спеціальності «Фізична реабілітація»*. Хмельницький: ХНУ.

52. Солтик, О. О. (2016а). Аналіз теоретичних підходів до проблеми надійності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки*, 1 (3), 220–228.

53. Солтик, О. О. (2016b). Особливості професійної діяльності викладача фізичного виховання вищої школи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки*, 1 (5), 159–164.

54. Солтик, О. О. (2016с). Сучасні уявлення про надійність суб'єкта праці. *Вісник ХДУ. Серія: психологічні науки*, 1 (1), 106–110.

55. Солтик, О. О. (2018). *Професійна надійність вчителя фізичної культури: методичні вказівки до практичних занять для студентів спеціальності «Середня освіта (фізична культура)»*. Хмельницький: ХНУ.

56. Солтик, О. О., Базильчук, В. Б., Базильчук, О. В., & Дутчак, Ю. В. (2018). *SPA-технології*. Хмельницький: Монускрипт.

АНОТАЦІЇ

Солтик О. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Хмельницький національний університет, Міністерство освіти і науки України. – Хмельницький, 2019.

У дослідженні обґрунтовано й розроблено теоретичні та методичні засади формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. В основу дисертації покладено положення сучасної філософської

антропології, парних категорій діалектики, універсального зв'язку детермінації; інтегративного, системного, синергетичного, діяльнісного, гуманістичного, суб'єктного, акмеологічного, компетентнісного, технологічного, інноваційного підходів; загальнонаукові, дидактичні, виховні та специфічні принципи. Проаналізовано структуру професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, виокремлено її компоненти (морфо-функційний, когнітивний, особистісно-мотиваційний, діяльнісний), схарактеризовано критерії (ресурсний, знанневий, рефлексивний, процесуальний), показники й рівні сформованості. На методологічному, теоретичному та методичному рівнях запропоновано авторську концепцію формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Виокремлено, теоретично обгрунтовано й реалізовано педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Розроблено, обгрунтовано та експериментально перевірено систему формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури, що являє собою комплекс взаємопов'язаних концептуально-цільової, теоретико-методологічної, формувально-діяльнісної, контрольно-оцінювальної підсистем, репрезентованих у вигляді моделі. Запропоновано навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення для формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури. Отримані результати в ході експериментального дослідження засвідчують ефективність розробленої авторської концепції й моделі системи формування професійної надійності майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: майбутні вчителі, фізична культура, професійна надійність, професійна підготовка, професійна діяльність, система, педагогічні умови, навчально-методичне забезпечення.

Солтык А. А. Теоретические и методические основы формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Хмельницкий национальный университет, Министерство образования и науки Украины. – Хмельницкий, 2019.

В исследовании обоснованы и разработаны теоретические и методические основы формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры. В основу диссертации положены положения современной философской антропологии, парных категорий диалектики, универсальной связи детерминации; интегративного, системного, синергетического, деятельностного, гуманистического, субъектного, акмеологического, компетентностного, технологического, инновационного подходов; общенаучные, дидактические, воспитательные и

специальные принципы. Проанализирована структура профессиональной надежности будущих учителей физической культуры, выделены ее компоненты (морфо-функциональный, когнитивный, личностно-мотивационный, деятельностный), охарактеризованы критерии (ресурсный, знаниевый, рефлексивный, процессуальный), показатели и уровни сформированности. На методологическом, теоретическом и методическом уровнях предложена авторская концепция формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры.

Выделены, теоретически обоснованы и реализованы педагогические условия формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры. Разработана, обоснована и экспериментально проверена система формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры, которая представляет собой комплекс взаимосвязанных концептуально-целевой, теоретико-методологической, формирующей-деятельностной, контрольно-оценочной подсистем, представленных в виде модели. Предложено учебно-методическое и материально-техническое обеспечение формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры. Полученные результаты в ходе экспериментального исследования свидетельствуют об эффективности разработанной авторской концепции и модели системы формирования профессиональной надежности будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: будущие учителя, физическая культура, профессиональная надежность, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, система, педагогические условия, учебно-методическое обеспечение.

O. O. Solytk. Theoretical and Methodical Principles of Forming Professional Reliability in Future Physical Education Teachers. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Pedagogical Sciences. Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Khmelnytskyi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Khmelnytsky, 2019.

The thesis deals with a holistic systematic analysis of forming professional reliability in future physical education teachers. The thesis clarifies the essence of such basic concepts as “reliability”, “professional reliability”, “functional reliability”, “current reliability”, “potential reliability” and proposes their author’s interpretation.

It also describes the specificity of physical education teachers’ professional activities in the context of forming professional reliability due to the impact of certain objective and subjective factors. It justifies the concept of professional reliability in future physical education teachers and determines its structure based on a theoretical analysis of relevant scientific literature, the integration of knowledge about the theory of reliability and the recognition of the specificity of

professional activity. Professional reliability of future physical education teachers is considered as an integrative professional-personal quality, which ensures the ability to carry out professional activity efficiently and with optimal resource costs, which is primarily aimed at solving complex instructional, health-related and educational tasks under the given conditions of professional activity for a certain time.

The thesis singles out the components of professional reliability in future physical education teachers. They are morpho-functional, cognitive, motivational, personality- and activity-oriented. It describes the criteria (resources, knowledge, reflection, procedures), indicators and levels (low, average, high) of professional reliability in future physical education teachers. It also presents the developed methods and scale for evaluating professional skills of future physical education teachers.

At the methodological, theoretical and methodical levels, the thesis justifies the author's conception of forming professional reliability in future physical education teachers, which is based on the provisions of modern philosophical anthropology, paired categories of dialectics, universal connections with determination, as well as certain methodological approaches (integrative, systemic, synergetic, activity-oriented, humanistic, subjective, acmeological, competency-based, technological, innovative) and general scientific, didactic, educational and specific principles.

The thesis determines and substitutes pedagogical conditions for forming professional reliability in future physical education teachers: updating the content of professional training for future physical education teachers based on an integrative approach; forming a positive motivation towards professional activity, taking into account individual psychological characteristics of students; improving physical training of future physical education teachers based on the diversification and expansion of physical exercises; focusing teacher placements on the solving of complex instructional, health-related and educational tasks. It also discloses the implementation of these pedagogical conditions during professional training in higher education institutions.

The thesis includes the developed, justified and experimentally verified system for forming professional reliability in future physical education teachers. This system is a complex of interconnected conceptually targeted, theoretical and methodological, formative and activity-oriented, controlling and evaluative subsystems represented in the form of a model.

The mechanism for implementing the system of forming professional reliability in future physical education teachers is presented through the introduction of purposeful pedagogical measures in the educational process that do not violate the integrity and logic of professional training. The results from the implementation of this system show some positive formation dynamics of professional reliability in future physical education teachers.

Based on the conducted theoretical and methodological analysis of the problem under study, the taught programme and curriculum of professional training have been updated. In addition, educational, methodological and material-and-technical support for forming professional reliability in future physical education teachers in higher education institutions has been developed.

The results obtained in the course of an experimental study indicate the effectiveness of the developed author's conception and model of the system for forming professional reliability in future physical education teachers.

Keywords: future teachers, physical education, professional reliability, professional training, professional activity, system, pedagogical conditions, educational and methodical support.

Підписано до друку 10.10.2019
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,0.
Наклад 100 прим. Замовлення № 183.
Віддруковано з оригінал-макета замовника.
Друк: «Термінова поліграфія».
29000, м. Хмельницький, вул. Степана Бандери, 63.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 4164 від 23.09.2011 р.